

LISTY
GENEALOGICKÉ A HERALDICKE
SPOLEČNOSTI V PRAZE

ACTA
GENEALOGICA AC HERALDICA

Sešit 2

Duben 1974

Sdělujeme program pondělních schuzek členů GHSP,
které se konají vždy o 17. hod.
v místnosti Společnosti, Praha 5 - Smíchov, Holečkova 7
dle následujícího harmonogramu.

8. 4. Karel Sklenář: Policejní zápisy z bouří r. 1848
jako genealogický pramen.
22. 4. Dr. K. Adamová: Železné krávy.
13. 5. Volný diskusní večer.
27. 5. Karel Liška: Městská heraldika.
10. 6. Dr. Lída Dědková: Rychtáři.
24. 6. Volný diskusní večer.

PÁTRÁ SE PO

Hledám badatele, znalého panství ZÁSMUCKÉHO a KONOPIŠTĚ. Podle ústního podání byl ze Zásmuk vypovězen majitel, nebo syn majitele, narozený údajně na Konopišti. Další dvě generace tohoto vypovězeného majitele se prý ztratily při požáru fary a upadly do poddanství. Předpokládám, že se jedná o bělohorské období nebo dříve, v literatuře jsem však nic nenalezl. Prosím o každou informaci. Za hodnověrnou zprávu po předchozí domluvě nabízím odměnu.
Ing. Zdenko Zdeněk, Zápotockého tř. 3106, 272 01 Kladno - Sítňá.

Hledám Melichary z 17. až 19. stol., kováře, dělníky a jiné ze Středočeského a Jihočeského kraje, ev. odjinud. R. Melichar, 110 00 Praha 1 - N. Město, Klimentská 36.

Pátrám po občanech z Černovic u Tábora, kteří odešli do světa v 16. až 19. stol. R. Melichar, 110 00 Praha 1 - Nově Město, Klimentská 36.

Prosíme o jakékoli údaje o výskytu jména HOLUBEC ze starých i nynějších období. Za zprávy děkují: Stanislav a Jan Holubec, 312 00 Plzeň, Těššínská č. 11.

Alois Příbyl O NĚKOLIKA VÝZNAMNÝCH SLOVENSKÝCH HORNICKÝCH MĚSTECH A JEJICH ZNACÍCH

V tomto článku je zmíněno devět významných slovenských hornických měst, z nichž některé (např. Kremnica, Smolník a j.) dosáhly v minulosti titulu královského horního města. Nejvýznamnější z nich byla především Kremnica, která se v 16. století stala hlavou mnoha "dolno-uherských" báňských měst, protože byla sídlem báňské královské komory, pod kterou právně podléhala celá řada tehdejších báňských stolic (např. bratislavská, trenčínská, zvolenská aj.) Kremnica měla ve 14. století táž městská a horní práva jako v Čechách Kutná Hora a rovněž i vlastní královskou mincovnu, která trvá dodnes a v níž se razí od vzniku Československé republiky všechny čsl. mince. Také Smolník patřil k významným slovenským horním městům, protože byl druhým sídlem báňské komory na Slovensku, které podléhaly např. báňské stolice spišská, turnanská, gemerská a j. Význam Smolníka byl tak značný, že rozhodnutí tehdejšího vrchního báňského soudu ve Smolníku platilo nejen pro celou řadu "hornouherských" báňských měst, ale i pro některé rumunské důlní oblasti (např. v Baia Mare a Baia Sprie).

Převážná většina těchto devíti níže zmíněných měst byla založena v místech, v jejich okolí byla ve středověku objevena ložiska zlato- nebo stříbronosných, popř. měděných nebo železných rud. Po druhé světové válce byl na Slovensku proveden rozsáhlý geologický a vrtný průzkum mnoha starých, dříve dobývaných ložisek, a byly objeveny další nové nadějně rudní oblasti, které se dnes těží. Rovněž byly na několika místech v blízkosti některých níže zmíněných měst objeveny i výskyty uranových rud (např. smolince).

Mimo vlastní hornickou činnost obyvatel těchto měst se zde zmiňují ještě o jejich znaku s případnými údaji, kdy vznikl a kým byl udělen. Na téměř všech zde zmíněných erbech hornických měst (mimo B. Bystrici a Kremnici) jsou uvedeny hornické symboly, připomínající zaměstnání jejich obyvatel, buď samotné nebo doprovázené jinými, např. vrchnostenskými či městskými znameními (např. hornická kladiva, kopáče, městské hrady a věže, znamení z erbu panovníka atd.).

V předloženém článku jsou uvedena tato významná hornická města:

- 1) Banská Bystrica
- 2) Banská Štiavnica
- 3) Dobšiná
- 4) Gelnica
- 5) Jelšava
- 6) Kremnica
- 7) Rožňava
- 8) Smolník
- 9) Spišská Nová Ves

Na závěr této práce děkuji p. Karlu Liškovi z Radotína za laskavé nakreslení všech zde uvedených znaků městských slovenských hornických měst.

1) Banská Bystrica, okr. stejnojmenný.

Vznik tohoto slovenského města lze klást do poloviny 13. století (1), kdy byla založena hornická osada německými kolonisty - horníky. Její obyvatelé dostali již v r. 1255 od uherského krále Bély IV. nejen právo hledat kovy v celé tehdejší zvolenské stolici, ale i titul svobodného královského města. B. Bystrica byla pak střediskem mědné rudní oblasti, která hrála dlouhou dobu významnou úlohu v evropském obchodu s mědí. Těžba měděných rud, převážně chalkopyritů, byla soustředěna především do okolí Starých Hor a Španie Doliny (2), protože tamější doly patřily z větší části banskobystrickým důlním podnikatelům. Banská Bystrica byla tehdy i v době pozdější (ve 14. až 16. století) předním hornickým městem skupiny "dolnouherských" báňských měst a obcí. Během doby byla opevněna a stejně jako v Banské Štiavnici a v Kremnici vznikl zde na vyvýšeném místě kostel a hrad, změněný později v zámek, tvořící součást tehdejšího městského opevnění.

V 16. století patřila banskobystrická vytěžená měď (3) známým německým obchodním magná-

tům Fuggerum, kteří si tehdy měděné doly (spolu s Thurzy) najali r. 1495. Po Fuggerech převzal tyto doly do svého držení stát, který převážnou část vytěženě mědi prodával Manlichům z Augsburgu. V provozu se zdejší doly udržely až do konce 19. století, i když i později se objevily určité pokusy o další těžbu.

Znak: štít napříč sedmkrát dělený, takže vytváří čtyři stříbrné (bílé) a čtyři červené pruhy. (Obr. 1). Štítonošem tohoto městského znaku byl v 15. století anděl.

Podle J. Nováka (4) vznikl banskobystriický městský znak na konci 13. století, ale jeho nejstarší doklad na městské pečetě je znám teprve z 15. století. Není vyloučeno, že nebyl udělen, ale spíše převzat z pečetního znamení banskobystriické městské pečetě. Soudě podle stříbrno červených nebo spíše červenostříbrných pruhů byl městský znak odvozen od arpádovského panovnického znaku. Podle názoru J. Nováka má ale banskobystriický znak obrácené uspořádání barev a kovů (počínaje stříbrným a nikoli červeným pruhem), nežli měl tehdejší panovnický znak.

Tento Novákův názor nebyl ale zcela prokázán (srovn. str. 89 u tohoto autora, vyčínivání určitých pruhů na pečetě nedokazuje ještě určitou barvu.). Při této příležitosti je třeba upozornit, že za 1. republiky užívali Banskobystričtí městského znaku, u kterého počíná nahoře jako první pruh červený a nikoliv stříbrný. Shodně pruhování (tj. červená, stříbrná atd.) se vyskytuje též u erbů dalších slovenských měst, např. u Bardějova (v dolní polovině štítu), Košic (pod horním modrým pruhem s lilíem), Kremnice (dolní pravé pole) aj. Takto červenostříbrně pruhovaný znak je totožný s puvodním panovnickým znakem, který až do nedávné doby byl erben takzv. Dolních Uher. Proto ponechávám tuto otázku, až na další, zatím otevřenou.

Pečetě: Nejstarší známá městská pečeť, jejíž typář se také zachoval, je kruhovitá o \varnothing 43 mm, s výše uvedeným znakovým znamením ve vnitřním kruhu a s opisem v gotické minuskule, který zní: * Sigillum civitatis Nuoi : soly. Další pečetě zmiňuje J. Novák (5), k jehož práci odkazuji.

Právo pečeti červeným voskem dostali banskobystriičtí měšťané v r. 1516.

2) Banská Štiavnica, okr. Žiar nad Hronom.

Toto významné slovenské horní město vzniklo v 1. polovině 13. století, ač již před tímto datem zde musela být hornická osada, protože v okolí dnešní B. Štiavnice se dolovalo již v r. 1156. K rozmachu hornického podnikání dochází zde již ve 13. století, kdy byla objevena žilná ložiska zlatých, ale především stříbrných rud v třetihorních vyvřelinách tak zv. "propylitické formace". Dolování těchto rud trvalo několik století, nejvýznamnější období bylo v 16. až 18. století. Tehdy byla těžba rud velmi rentabilní, protože např. v letech 1600 - 1650 se zde ročně vytěžilo průměrně 4.200 kg stříbra (6). Roku 1735 byla v B. Štiavnici zřízena hornická škola, v r. 1770 zde byl ústav mineralogie a metalurgie (který byl založen r. 1763 při pražské universitě), aby zajistil vyšší hornické vzdělání bánským praktikům a odborníkům.

Ještě dnes pokračuje v blízkém okolí tohoto města hornická činnost (těží se zde rudy Ag, Pb, Zn a Cu) a po 2. světové válce zde byly objeveny též výskyty smolince.

Znak: štít modrý se stříbrnou hradbou s cimbuřím a stříbrnou věží s ochozem uprostřed, ukončenou cimbuřím bez střechy, stojící na trojdielném hnědém návrší. Brána ve věži je otevřená a v ní je vytažená zlatá padací mříž. Po stranách věže je po jednom zlatém kopáči. Toto opevnění je po stranách i dole obtočeno těly zelených ještěrů, jejichž ocasy jsou dole navzájem spleteny. Nad věží je modrý štítek zlatě orámovaný se zlatými zkříženými hornickými kladivy, po jejichž stranách, dole a nahoře je vždy jediná zlatá koule (celkem čtyři). Po stranách štítu vybíhají opět do stran směřující zlatá hornická kladiva se špicemi obrácenými dolů (obr. 2).

Tento znak udělil banskoštiavnickým měšťanům dne 17. ledna 1788 císař Josef II. Přestože udělený městský erb měl platnost nejen pro B. Štiavnici, ale i Banskou Belou, která tehdy byla součástí Banské Štiavnice, má tento znak nadále svoje oprávnění a platnost. Proto byl městem užíván téměř až do doby současné. V r. 1967 a 1972 navrhl J. Novák (7), aby město B. Štiavnica užívalo starobylého městského erbu, který byl prý uveden na nejstarší městské pečeť z r. 1275. Jde tedy vlastně o staré pečetní znamení, které by mělo být převzato do městského znaku, který je podle Novákovy návrhu modrý, se stříbrnou kvádřovanou hradbou s věží uprostřed bez střechy, ukončenou cimbuřím o třech stínkách. Po pravé straně věže nad městskou zdí má být zlatá motyka, kdežto na levé zlatý kopáč. Další hornické symboly jsou vloženy.

do spodní části štítu pod otevřenou branou, jsou to zlatá kladiva nad sebou, z nichž horní směruje rukověti doleva a dolní naopak doprava k okraji štítu. Pokud nebude takto Novákem navržený znak úředně přijat a schválen jako pravoplatný, nelze jej považovat za platný znak města Banské Štiavnice, protože je to jen barevný návrh znaku, zhotovený podle staré městské pečeti, jejíž blason nebyl znám a je patrně Novákem předpokládán a zřejmě odvozen z platného městského znaku z r. 1788.

Pečetě: Přestože purkmistr a městské rady Banské Štiavnice počítaly během svého 700 letého trvání celou řadou městských pečeti, uvádím zde jen jedinou a to nejstarší, která pochází ze 13. století a zřejmě vznikla před r. 1275. Tato pečeť je kruhovitá a nese ve vnitřním kruhu gotický štít se znamením, jaké uvedl J. Novák a které navrhuje používat jako městský znak (8). Opis je rozmístěn na vnějším obvodu pečeti a zní: S. CIVIVM. DE. SCHEBNIT (9) (srovň. J. Novák, tab. 1, obr. 1). Tato pečeť se užívala až do konce 15. století, kdy byla nahrazena jinou.

3) Dobšíná, okr. Rožnava,

vznikla jako hornická osada kolem r. 1326, ale na svobodné horní město byla povýšena teprve r. 1411 císařem Zikmundem. V okolí Dobšíně se těžila železná ruda, hlavně ložiska ocelku (sideritu), a ev. ankeritu. V r. 1680 byla v Dobšíně postavena první vysoká pec. Když r. 1780 byly v dobšínských dolech objeveny niklové a kobaltové rudy, začalo se s jejich těžbou, která trvala až do 2. poloviny 19. století. Těžba sideritových rud trvala i za první republiky, ve 20. století se začalo též s těžbou asbestu.

Znak: Na stříbrném štítě jsou dvě černá hornická kladiva (želízko a mlátek) křížem přeložená. Jako štítonoši jsou někdy uváděny dva horníci (obr. 3).

Přestože tento městský znak lze z hlediska historicko-heraldického považovat za nejsprávnější, užívalo vedení města Dobšíně ještě v době nedávné erbu horníka s hliněnou nádobou, který nechalo zobrazit na odznacích vydaných MNV. Obě městská znamení - zkřížená kladiva i horník s nádobou užívali Dobšínští již od r. 1659, ale znamení zkřížených kladiv je zřejmě starší a častěji užívané (srovň. obr. 3).

Pečetě: Odkazují k publikaci J. Nováka (Slovenské mestské a obecne erby, 1972), kde na str. 143 popisuje několik dobšínských městských pečeti.

4) Gelnica, okr. Spišská Nová Ves.

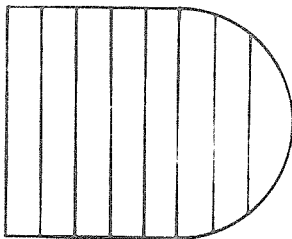
Jako osada vznikla Gelnica již v 1. polovině 13. století. Městem se stala v r. 1276, jak dokazuje privilegium z tohoto roku. Tehdy byla Gelnica významným hornickým střediskem tamějšího kraje. V jejím okolí se dobývaly především sírné měděné sloučeniny na ložiskách železných rud; v 16. století patřily zdejší měděné doly šlechtické rodině Thurzů a od r. 1638 Csákyům. Po 2. světové válce byly v okolí Gelnice zjištěny též výskyt uranových rud.

Znak: štít napříč dělený, v jehož modré horní polovině je stříbrný fénix vyrůstající z plamenů, kdežto dolní polovina je polcená na dvě stejná pole. V pravém dolním stříbrném políčku je na zeleném vrchu stříbrná [u Ströhma (1904) hnědá] zřícenina hradu. Naproti tomu v levém dolním modrém políčku je část zeleného vrchu s vchodem do štoly. Pod tím na zelené rovině protéká stříbrná řeka (Hnilec) - (obr. 4). Nad štítem spočívá zlatá koruna, ze které vystupuje rostoucí horník, držící v jedné ruce kladivo a ve druhé želízko.

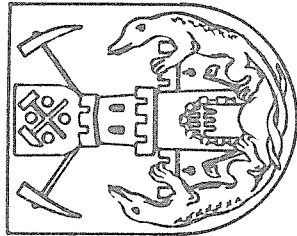
Tento městský znak získali gelníci měšťané v r. 1844 od rakouského císaře Ferdinanda I. zv. Dobrotivý. Protože tento erb byl udělen v erbovním privilegii, vydaném dne 2. V. 1844 tehdy vládnoucím panovníkem, nutno jej považovat za pravoplatný a dodnes platný. Pokud nebude nahrazen jiným, na základě nové právní znakové listiny, nelze přijmout návrh znaku, uvedeného J. Novákem (10). Tento autor doporučuje, aby jako znak města Gelnice bylo užíváno znamení, převzaté z pečetního obrazu nejstarší městské pečeti, zhotovené na konci 13. století. Podle něho je to: Červený štít se stříbrným dvojramenným křížem, vloženým nahoře uprostřed mezi dvěma stříbrnými, kosmo a pošikem položenými želízkami, směřujícími špicemi dolů z každého rohu štítu, a kolmo postaveným stříbrným kladivem s topurkem směřujícím do středu štítu.

Odkud získal Novák blason (tj. barvy a kov) tohoto znaku, není mi známo.

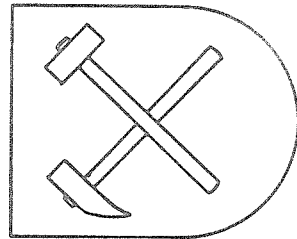
Pečetě: Z mnoha gelnických městských pečeti zmiňují jen jedinou: je to nejstarší městská pečeť, která je kruhovitá a v jejím vnitřním kruhu je pečetní znamení dvojramenného kříže, dvou želízek a kladiva. Opis v majuskuce zní: S. CIVIVM. DE. GIL. NIZ. Typář této významné starobylé pečeti vznikl zřejmě před r. 1497.

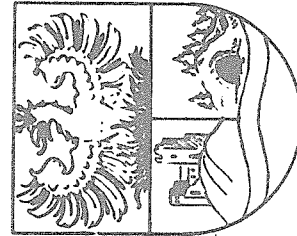
Banská Bystrica

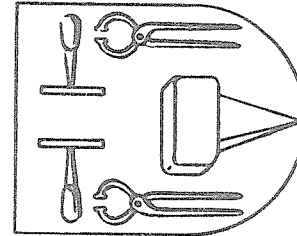
Banská Štiavnica

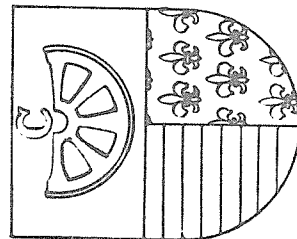
Dobšina

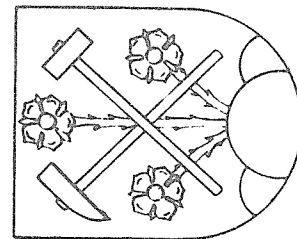
Gelnica

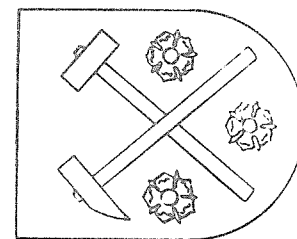
Jelšava

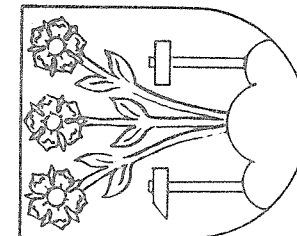
Kremnica

Rožňava

Smolník

Spišská Nová Ves

K článku o slovenských hornických městech.

5) Jelšava, okr. Rožnava

V okolí tohoto starého hornického městečka se těžily železné rudy již v 15. a 16. století. Dnes jsou v okolí Jelšavy těženy magnezity z magnezitových ložisek, vzniklých metasomatouso(11) karbonských vápencu.

Znak: štít modrý a v něm stříbrná kovadlina s dolním koncem zašpicatělým, vložená mezi dvěma stříbrnými kleštěmi, položenými svisle s rukovětěmi, směřujícími dolů. V horní polovině štítu jsou proti sobě vodorovně položena dvě malá stříbrná kladívka, jejichž topírka směřují ven k okrajům štítu (obr. 5).

Protože není znám žádný erbovní list, ve kterém by byl udělen tento městský znak, lze soudit, jak upozorňuje již J. Novák (12), že tento erb byl převzat z pečetního obrazu staré jelšavské pečeti se symboly, naznačujícími zaměstnání obyvatel Jelšavy.

Pečetě: Odkazují k původnímu popisu jelšavských městských pečeti, jak byly uvedeny dr. J. Novákem (13). Všechny jsou kruhové o různých velikostech, a jejich legenda, často doprovázena letopočtem, zněla: SIGILLVM OPPIDI IHOL SVA 1707 nebo SIGILLVM PRIV: MONT: OPPIDI JOL SVA 1789.

6) Kremnica, okr. Žiar nad Hronom

Město Kremnica patřilo mezi nejvýznamnější slovenská královská horní města. Právně jako město vznikla Kremnica až v r. 1328, ačkoliv již před tímto datem stál na vyvýšeném místě kostel s osadou, v jejímž okolí se rýžovalo a těžilo zlato. V privilegii krále Karla Roberta ze 17. XI. 1328 bylo kromě různých městských práv uděleno obyvatelům Kremnice též městské právo, jaké měla Kutná Hora. Tehdy zde byla založena královská mincovna, která v podstatě trvá dodnes. Bylo to hlavně zlato, které se v jejím okolí těžilo a které zajistilo blahobyt jeho obyvatel. Kremnica byla až do 16. století hlavou mnoha "dolnouherských" báňských měst a obcí a sídlem báňské královské komory, pod kterou podléhala celá řada tehdejších stolic, např. stolice bratislavská, trenčínská, zvolenská a další. Úpadek kremnických dolů koncem 16. století ale vedl k tomu, že Kremnica musela svoje vedoucí postavení postoupit B. Štiavici.

Znak: štít napříč dělený, v jehož horní modré polovině je spodní část zlatého půlkola s pěti loukotěmi a nad ním zlaté písmeno C, značící zřejmě počáteční písmeno ze jména města (Cremnicia). Dolní pole je opět polcené na dvě stejně velká políčka. Pravé políčko je děleno čtyřmi příčnými červenými a čtyřmi stříbrnými pruhy, kdežto levé modré je poseto zlatými heraldickými liliemi (obr. 6) (14). Štitonošem byla vřštinou sv. Kateřina se svými atributy.

Ačkoliv není znám žádný erbovní list, kterým by byl tento znak udělen, lze oprávněně soudit, že byl později převzat z městského pečetního znamení ze 16. století a poněkud upraven. Nutno upozornit, že ještě v 17. a 18. století pečtilo město znamením sv. Kateřiny.

Pečetě: S neúplným městským znakem, resp. pečetním znamením Kremnice se poprvé setkáváme na městské pečetě z r. 1452. Zde je do štítu vložena polovina kola s loukotěmi a nad štítem se objevuje písmeno C. Teprve v pečetě z r. 1567 je uveden celý, výše zmíněný erb města Kremnice. Na nejstarší šestihranné městské pečetě je uvnitř zobrazena klíčící postava sv. Kateřiny, zřejmě patronky města, a za ní je malý gotický štítek se znamením panovnického rodu z Anjou. Legenda této šestihranné pečeti zní: + S. CIVIVM. REGIS. KAROLI. DE. CREFMNICIA. Vznik typáře této neobvyklé pečeti lze klást do období mezi r. 1328 až 1331, protože ze 14. VII. 1331 je znám její otisk na městské listině (MA v Kremnici, sign. I. 37, 1, 1). Právo pečetit červeným voskem dostali Kremničtí dne 14. IV. 1456.

7) Rožnava, okr. stejnojmenný.

Zmínka o dolování nebo spíše rýžování zlata na Rožňavsku pochází již z r. 1243, ale takzvaná "Rožňavská baňa" se uvádí teprve k r. 1320. Královským svobodným městem se stala Rožnava teprve v r. 1410. Jinak v okolí města (např. u Rožňavského Bystré, Betliaru aj.) byly v provozu železnorudné doly, které těžily nejen Fe-rudy, ale na některých místech též Cu-rudy. Nedávno byly u Rožňavy zjištěny též výskyt smolince.

Znak: Na modrém štítě je při spodku zelené trojvrší, z jehož středu vyrůstají tři zlaté pětilisté růže na zelených stoncích, a přes ně jsou položena dvě stříbrná, křížem přeložená hornická kladiva se zlatými topurky (želízko a mlátek) (obr. 7). Štitonošem tohoto znaku je anděl stojící za štítem v bílé říze s rozpjatými stříbrnými křídly a zlatými vlasy, který oběma rukama se opírá o horní okraj štítu.

Městský znak s hornickými symboly (kladiv) je znám již z 15. století (např. vyskytuje se na svorníku klenby v biskupském kostele v Rožnavě), avšak výše zmíněný městský erb byl poprvé uveden v r. 1537 (15).

Pečetě: Z mnoha rožňavských městských pečetí uvádím jen jedinou z r. 1598, která je kruhovitá o \varnothing 27 - 28 mm, zdobená při vnějším okraji vavřínovým věnečkem a v jejím středu je renesanční vykrajovaný štít s městským znakem (a andělem) výše popsáným. Po stranách výkrojného štítu je letopočet 9 - 8 (tedy 1598). Opis je v humanistické majuskuře, vložený mezi erb a věneček, který zní: SIGILLVM. CIVITATIS. ROSNAVIENSI.

8) Smolník, okr. Spišská Nová Ves.

Městem se stal Smolník r. 1327, neboť již před tím založili gelničtí obyvatelé, kteří měli své vlastní báňské právo smolnické doly, u kterých patrně vznikla hornická osada. Později náležel Smolník k významným slovenským horním městům, protože v něm bylo sídlo druhé báňské komory na Slovensku. Této báňské komoře podléhaly např. stolice spišská, turnanská, gemerská aj. Podobně jako v Gelnici, patřili i smolnické doly od r. 1527 Thurzům a počínaje r. 1638 přešly i s městem do držení hrabat Csákyů. Význam Smolníku a okolního dolování byl tehdy tak velký, že rozhodnutí smolnického vrchního báňského soudu platilo nejen pro soudy několika tehdejších "hornouherských" báňských měst, ale i pro rumunské doly v Baia Mare, a v Baia Sprie.

V blízkém okolí města Smolníku se převážnou měrou těžily měděné rudy, ale i rudy železné. Před nedávnem zde byly objeveny též výskyty uranových rud.

Znak: Na zeleném štítě jsou dvě stříbrná, křížem přeložená hornická kladiva (želízko a mlátek), a kolem nich jsou tři zlaté pětilisté růže, rozmístěné ve štítě tak, že jedna je vpravo a druhá vlevo od kladiv a třetí byla vložena dolů uprostřed pod stříbrná topírka (obr. 8).

Smolničtí měšťané začali užívat tohoto hornického znaku teprve v 15. století; kdy a od koho jej dostali, není zatím známo, protože erbovní list (teste Novák (16) na jeho udělení není doložen. Patrně byl převzat z obrazu pečetního znamení, které tehdy vyjadřovalo zaměstnání převážné většiny jeho obyvatel.

Pečetě: Na pečetě města Smolníku, která patrně pochází z počátku 14. století, je obvykle v pečetním poli postava sv. Kateřiny (zleva) a vpravo od ní se objevuje horník při dobývání rudy jako symbol hornické činnosti. Teprve v 15. století a staletích dalších se objevují na městských pečetích zkřížená hornická kladiva, doprovázena třemi růžemi. Proto zde uvádím popis dvou městských pečetí z 15. a 17. století, které zmiňuje též J. Novák (17).

1) Menší kruhovitá pečeť o \varnothing 25 - 26 mm, s pozdněgotickým štítem (kolčím) vloženým do vnitřního kruhu, ve kterém je pečetní znakové znamení zkřížených kladiv s třemi růžemi. Opis v gotické minuskuře zní: Sigil: civitatis: smolnicensis

2) Větší kruhovitá pečeť o \varnothing cca 33 mm, s týmž znakovým znaméním ve vykrajovaném renesančním štítě uvnitř pečetního kruhu, a opisem v majuskuře, znějícím: # SIGILLVM# CIVITATIS# SOMOLNICENSIS.

9) Spišská Nová Ves, okr. stejnojmenný.

Mezi významná "hornouherská" svobodná horní města patřila též Spišská Nová Ves, která byla ve 14. století střediskem pro okolní měděné doly i další na Rožňavsku. Její vznik lze klást do 14. století. V bezprostředním okolí Spišské Nové Vsi se dolovaly hlavně měděné rudy na ložiskách železných rud. Vrcholnou dobou těžily většiny slovenských měděných dolů, mezi nimi i spišskonovoveských, byla 1. polovina 16. století, třeba i později, stejně jako v době přítomné, se v okolí města dolovalo a dosud doluje.

Znak: Na modrém štítě tři zlaté pětilisté růže s červenými semeníky uprostřed, jejichž zelené stonky s lístky vyrůstají ze středu zeleného trojvrší. Dvě stříbrná hornická kladiva (želízko a mlátek) jsou souběžně položena vedle stonků růží a každé z nich vyběhá vzhůru od postranních pahorků zmíněného trojvrší (obr. 9). Jako štítonoš je znám anděl s rozevřenými křídly a zkříženou štolou přes prsa, stojící za štítem, který se oběma rukama opírá o jeho horní okraj.

Toto znakové znamení bylo poprvé uvedeno na městské pečetě z 15. století. Naproti tomu v odborné literatuře i ve vědomí obyvatel města Spišské Nové Vsi je městský erb, ve kterém

vyrůstají pětulisté růže nikoli ze zeleného trojvrší, ale z velké vázy (teste J. Novák). Štitonošem byla P. Maria s gloriolou kolem hlavy a držící v levé ruce žezlo. (18) Protože erbovní privilegium není doloženo, není známo, od koho město získalo tento pěkný znak; patrně vznikl v 16. století, jak upozorňuje již J. Novák (1972, str. 331).

Pečetě: Z celé řady městských pečetí uvádím jen jedinou, která je kruhovitá o Ø asi 42 mm (srovn. Novák (19)), s vavřínovým věnečkem při vnějším okraji a výše uvedeným znamením tří růží a dvou kladv v štítě vloženém do vnitřního kruhu pečetě. Nad štítem je anděl jako strážce znaku. Opis v majuskule zní: SIGILLVM C̄CIVITATIS M̄IGLO.

Právo pečeti červeným voskem dostali obyvatelé Spišské Nové Vsi teprve v r. 1632 od císaře Ferdinanda II. (20)

Poznámky:

- 1 Banská Bystrica, /Sborník prac k 700. výročí založení města, Martin, Osveta 1955
- 2 J. Kořán, Přehledné dějiny československého hornictví. Praha, nakl. ČSAV, 1955, str. 111; dále J. Majer a J. Čáka, Technika českých a slovenských dolů v průběhu dějin, Příbram, Hornické sympos.um ... 1971, str. 3 - 4.
- 3 Slovenská měď se z počátku vyvážela do Benátek a později též do Krakova a severní Evropy.
- 4 J. Novák, Erby našich miest, Bratislava, Mladá Leta, 1970, odst. Banská Bystrica; dále Slovenské mestské a obecné erby. Martin, Osveta, 1972, str. 91 a obr. 9 v textu.
- 5 Tž autor (1.c.4), str. 88 - 90.
- 6 Srovn. J. Kořán, Přehledné dějiny československého hornictví, I, str. 113.
- 7 J. Novák (c.1.4 - Slovenské mestské a obecné erby), str. 94 - 95. Naproti tomu J. Louda, Znaky čsl. měst, Praha 1972, vyobrazuje na tab. 1, obr. 3 správný znak města B. Štiavnice, odpovídající udělenému znaku z r. 1788.
- 8 J. Novák (c.1.7), str. 94, obr. 10 v textu
- 9 Tž autor (c.1.8), str. 92, tab. 1, obr. 1.
- 10 J. Novák, c. 1.7, str. 156 - 157, obr. 28 v textu. Tento návrh městského znaku uvádí Novák ještě v malé knížce "Erby našich miest" (Bratislava 1970) v odst. Gelnica, jako by skutečně šlo o platný znak města Gelnice. Při této příležitosti je nutno připomenout, že v heraldice musí platit závaznost erbovních listů a diplomu, vydaných různými panovníky nebo oprávněnými institucemi bez ohledu, ze které doby pocházejí. Této závaznosti a tím i platnosti mnoha městských znaků slovenských měst udělených různými uherskými králi se nedržel J. Novák (1967 a 1972), který u mnoha měst odmítá uznat platnost posledního vydaného erbovního listu a raději se přidružuje znamení některé starší městské pečetě (např. u měst Gelnice, Banské Štiavnice aj.) které pak uvádí jako platný městský znak, který časem doplnil blasonem podle své představy. Proto zcela správně upozorňuje J. Louda ve svém článku "K závaznosti erbovních listin" (Heraldika, Jilové u Prahy, č. 4, roč. V z r. 1972, str. 139 - 140), že platí vždy poslední udělený znak vládnoucím panovníkem nebo v době novější vydaný oprávněnou institucí (u nás např. ministerstvem vnitra - do r. 1960, resp. 1967). Dnes může si MNV určitého města změnit městský znak podle platného zákona o národních výborech z r. 1967. Dokud tak neučiní, musí platit udělený městský znak z poslední vydané erbovní listiny.
- V tomto případě má Louda naprostou pravdu a nikoli J. Novák, jak píše nejen ve svém článku "Na magro poznámek L. Loudy" v téže časopise Heraldika z r. 1972 (str. 140 - 141), ale především ve své knize "Slovenské mestské a obecné erby" z r. 1967 a nověji 1972.
- 11 Metasomatosa je petrogenetický pochod, při kterém dochází k výměnným reakcím mezi látkami přinášnými z vnějších zdrojů a látkami původními. Metasomatická ložiska vznikla metasomatickým zatlačením (- náhradou) nejčastěji vápencu nebo dolomitu rudami nebo nerudnými surovinami (např. magnetitem). Srovn. Naučný geologický slovník, I, str. 658.
- 12 J. Novák, c. 1.7, str. 192 - 193, obr. 40 v textu.
- 13 Tž autor č. 1.7, str. 192.
- 14 Tž autor c. 1.12, str. 218, obr. 49 v textu; dále K. Tagányi, Magyarország czimertára, Budapest 1880, tab. I, obr. 36 a H. G. Ströhl, Städte - Wappen von Osterreich - Ungarn, Wien 1904, str. 90, tab. III, aj. Srovn. též M. Matunák, Z dejin slobodného a hlavného báňského mesta Kremnice, Kremnica 1928, str. 185 - 193, a Š. Pišon, Hradý, zámky a kaštiele na Slovensku, Martin (Osveta) 1973, str. 201 - 203.
- 15 Podrobně popisuje znak a pečetě města Rožňavy dr. J. Novák ve svoji práci z r. 1959 (Erb a pečate mesta Rožňavy, Hist. studie V, 1959, str. 265 - 301 a barevný znak na tab.

III, str. 299) a v seuberné publikaci z r. 1967 (1. vyd.) a 1972 (2. vyd.) - Slovenské mestské a obecné erby, str. 12 (obr. 44) a 308 (srovn. text, obr. 79 na str. 308). Týž autor vyobrazuje znak města Rožnavy ještě v publikaci "Erby našich miest" (Bratislava, Mladé leta) u odst. Rožnava (barevná příloha).

16 J. Novák, c. 1.12, str. 326, obr. 88 v textu.

17 J. Novák, c. 1.12, str. 330, tab. XVIII, obr. 8.

18 Srovn. K. Tagányi, Magyarország czímertára, Budapest 1880, tab. I, obr. 46; dále

H. G. Ströhl, Städte-Wappen von Osterreich-Ungarn, Wien 1904, tab. II; J. Louda,

Znaky čsl. měst, Praha 1972, tab. 16/3 (zde je vyobrazen úplný městský erb).

19 J. Novák, c. 1.17, tab. XVIII, obr. 7.

20 Týž badatel, c. 1.17, str. 331. Ohledně další historické a heraldické literatury odkazují, k několikrát citované publikaci dr. J. Nováka z r. 1972, (c. 1.12 a 17), kde v odstavci "Literatura" (str. 414 - 420) je uvedena řada článků a knih, pojednávající též o devíti zmíněných hornických městech.

Ivain K.J. Štafl:

PRAŽÁKOVÉ Z PETŘÍNA.

/K erbům rodin královéhradec-
kých, II./

Pod tímto heslem vypsál Ant. Rybička/4/ některé členy rodiny /používaje údajů Švendy-6/, a to od nabyvatele erbu a predikátu Benedikta, rodáka pražského, až po jeho pravnuka Martina /+1650/. O Benediktovi biografická data chybějí, více je známo až o jeho synu Janovi, lékařství doktoru /+1587/, který se usadil v Hradci Králové a založil tu rodinu. Synem tohoto byl Sixtus /+1607/ a vnukem Martin P. z P. /+1650/. -"Na to ztrácí se rodina z paměti hradeckých"/4/.

Je téměř nepravděpodobné, že by každou generaci reprezentoval jen jeden mužský potomek. Švenda /6/ asi vypsál jen ty, kteří žili v Hradci, byli "osobnostmi" a hlavně zasáhli do dění veřejného, tedy do "pamětí hradeckých". Jejich sourozenců, zejména těch, kteří odešli z města

do kraje a tam případně se rustikalizovali, si tento historik přežívajícího baroka již nevšímal.

Přece však Pražákové dále v Hradci byli/8/, a všimneme-li si všech starých i nových jmenných seznamů z Hradce i Hradecka, stále nějaké Pražáky nacházíme. S jménem setkáváme se i na hradeckých hřbitovech /Pouchov, Kulkleny/. I když předpokládáme, že může jít o více rodin genetiicky odlišných, a že takové příjmení mohlo vzniknout kdykoliv a kdekoliv /pozn.2/, přec jen mezi nimi možno tušit potomky některého dávného Pražáka z Petřína. Na to ostatně již upozornil Pilniaczek/3/ zmínkou o Pražácích, sídlících na statcích v Bříze a Nedělišťích. Kam dospělo bádání o rodině v Syrovátce a jakým směrem bylo vedeno,

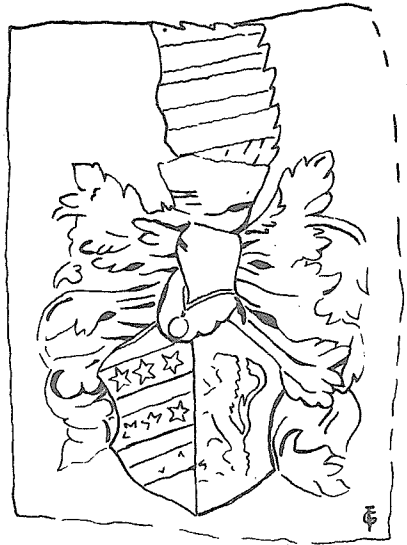
žel, nevíme /pozn.3/. Od hradeckých Pražáků z Petřína odvozuje však i svůj původ početná stará měšťanská rodina ze Solnice. Dvořák/2/ sice uvádí, že jméno "Pražák" se objevuje v solnických matrikách až do r. 1685, ale zesnulý člen GHS F. Číp /pozn.1/ dostal se až k Janu Pražákovi, narozenému 1623 /ústní sdělení/. Číp byl přesvědčen a měl jisté podklady o souvislosti rodin Solnice-Hradec, žel, jeho genealogická pozůstalost je t.č. nepřístupná a její osud nejistý.

Svrchu zmíněný Benedikt Pražák byl obdařen majestátem vydaným v Praze 30.V.1562 /"v sobotu po B.Těle"/ /4,5/ predikátem a erbem: štít podélně dělený. Pravá polovina zlatá s třemi modrými pruhy pošikem, nesoucimi po třech zlatých /pětipaprscitých/ hvězdách. Levá polovina červená se stříbrným lvem stojícím na stříbrném pahorku.

Na kolčím korunovaném helmu rozevřené zlaté orličí křídlo s třemi šikmými pruhy jako ve štítě. Přikrývadla červenostříbrná a modrozlatá.

Sourozence Benedikta potvrzeny nemáme, možné však by bylo, že jeho bratrem byl Martin Pražák, r. 1563 kupec "vinice Vondrovic" v Šárce, a otcem /či dědem?/ jeho Mistr Jan Pražák, jmenovaný při jiné šárecké koupě k r.1490. /7/

Literatura /4,6/ uvádí, že Sixt P. z P. a jeho syn Martin P. z P. byli pohřbeni při kostele "S.Jana na cihelně", jehož byli dobrodinci. Tento kostel, stávající v prostoro dnešního Pražského předměstí /Hradec Králové II./, byl zbořen při stavbě pevnosti r. 1766. Náhrobníky byly rozkotány, ale Pražákovský se šťastnou náhodou zachoval /ač

se o tom neví!/. Mezi náhrobníky, osazenými na katedrale S.Ducha, je při kapitulní sakristii jeden "neznámý", o němž píše Cechner/1/: "Deska pískovcová se setřelým nápisem, na znaku je pouze znát na pravé polovici na třech příčných břevnech po hvězdě, na levé zpřimený lev". Tu máme tedy zachované dobové výtvarné zpodobnění erbu Pražáků

z Petřína. /Přiloženou kresbu dělal jsem podle tohoto náhrob-níku/.

Literatura

- 1/ A.Cechner: Soupis památek... 8/ ...-Královéhradecké rodiny v pol.okresu Královéhradec-kém. /Praha 1904/. In: Časopis rodopis.spol., r.XV, /Praha 1943/.
- 2/ S.Dvořák: Jmenný obsah nejstarších matrik solnických 1662-1735. In: Časopis čl. rodopis.spol., r.IX-X /Praha 1937-38/.
- 3/ J.Pilniaczek Radostický: Dějiny rodu Pilniaczků z Radostic. /Víděň 1920/.
- 4/ A.Rybička: Královéhradecké rodiny erbovní. /Praha 1873/.
- 5/ A.Sedláček: Českomoravská heraldika. /Praha 1925/.
- 6/ F.de P. Švenda: Železného obrazu Hradce Králové rozdíl IV.-V. /Hradec Králové 1802/.
- 7/ Sborník příspěvků k dějinám král.hlav.města Prahy, díl II. /Praha 1911/.
- Pozn.1. Můj vzácný přítel, ing. Fr.Číp, zpracovával rod své manželky Anny, roz. Pražákové, dcery spisovatele a filologa PhDr Josefa Miroslava Pražáka, rodáka solnického.
- Pozn.2. Na př.novoštitný šlechtic, ministr Dr Alois baron Pražák, /nobil. 1882/ byl rodákem uher-sko-hradištským.
- Pozn.3. Mezi rodopisci z r.1943: František Pražák, Syrovátka u Nechanic. /Čas. rodop.spol.,Praha/.

Karel Liška

MORAVSKÝ BEROUN.

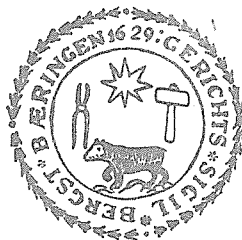
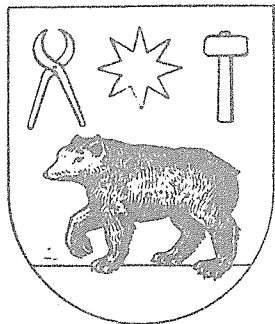
Koncem minulého roku vyšla v denním tisku zpráva o povýšení Moravského Berouna a Břidličné na město. Moravský Beroun se jmenuje městem již v r. 1406, a před tím ve 13.stol. se mluví o hornickém městečku při zdejších dolech na železnou rudu. Břidličná /dříve Frýdlant nad Moravicí/ se připomíná jako mēs-

tečko v r. 1492. Obě města byla hornická, dolovalo se zde na železnou rudu. Při této příležitosti přinášíme vyobrazení pečetí a městských znaků těchto měst.

Moravský Beroun: v modrém štítě na zeleném trávníku vpravo kráječící černý medvěd, nad ním uprostřed 8-cípá zlatá hvězda,

po jejíchž stranách je vpravo kladivo, vlevo kleště /v přirozených barvách/. Je to "mluvící" znak: Bär - medvěd, nástroje připomínají hutnictví. Pečeť je otištěna na listině s datem 12.XII.1629 a její pečetní znamení se shoduje se znakem města. Pro zajímavost uvádíme též znak z doby před druhou světovou válkou a krátce po ní. Zde je medvěd obrácen vlevo a s hlavou otočenou vpravo, kleště a kladivo změnily svá místa. Břidličná se honosí pečeti se skutečně ojedinělým opisem: S. VRIDLANT. PAX.ORBIS.TERRARVM

/otištěna na listině s datem 29.V.1612/. V pečetním poli je renesanční štít, v jehož horní části je andělská hlavička se zkříženými křídélky pod bradou, pod tím pak hornické znamení, mlátek a želízko křížem přeložené, nad štítem letopočet 1575. Městský znak je červený štít, znamení stříbrná; na diplomu MNV v Břidličné /ze šedesátých let/ je vyobrazen podobný znak, avšak pole štítu je žluté, místo hlavy andílka je hlava mužská a pod její bradou namísto křidélek dva zkřížené brky. - Pečetní znamení i opis jsou vlastně

trojnásobným, o míru mluvícím znamení : VRIDLANT - Frýdlant - Friedeland, hlavička představuje anděla míru a heslo PAX ORBIS TERRARVM dotvrzuje touhu po míru. Je to skutečně zajímavé spojení hornické práce a volání po

míru již v názvu města, andělské hlavičce a v legendě - a to již v době před 400 lety. Bylo by dobře, kdyby si město Břidličná tento pěkný a symbolický znak zachovalo i v budoucnosti.

+Dr Kristián Turnwald:

NEJSTARŠÍ PŘEVEDENÍ FEUDÁLNÍHO
ERBU V ČECHÁCH

Dosud převládal v literatuře^{1/} a mezi badateli názor, že česká a moravská feudální, tj. šlechtická heraldika je mladší než heraldika v ostatní Evropě, zvláště v jejích středních, západních a jižních oblastech. Jest ovšem pravda, že se u nás dochovalo jen velmi málo heraldických památek po raných feudálech, a to hlavně v důsledku tíživé okolnosti, že Čechy a Morava prožily nepoměrné více slavných historických dob /panský odboj proti Přemyslu Otakarovi II., anarchie po jeho pádu, husitské boje, požár pražského Hradu a Menšího Města pražského za Ferdinanda I., třicetiletá válka, josefinské likvidování klášterních archivů/, které způsobily zánik archivních a architektonických památek, hlavních to nositelů rané heraldiky feudální čili šlechtické. Zásluhu o evidenci dochovaných zbytků získal M.Kolářův článek "Nejstarší pečeti šlechty české až do roku 1300", uveřejněný ve Výroční zprávě Vyššího reálného gymnasia v Táboře z r. 1883; uvádí se v něm dokonce přes 50 různých erbů, z nichž některé později zanikly, takže z dotyčných pečeti neznáme příslušné

barvy /tomu ovšem u nejranější heraldiky jest i v zahraničí/. Žádná z těchto pečeti, byť i z první třetiny XIII.století, však nezasahuje zpět do prostředí Zlaté buly sicilské z r. 1212, tak významné pro postavení českomoravských feudálů v rámci celoevropského rytířství. Teprve archeologický objev nedávno učiněný vnesl náležitě světlo do ještě časnějších období našeho domácího rytířství, kterému příslušela přec tak významná úloha v rámci působnosti římsko-německého císařství, tedy v Itálii, Německu, Nizozemí, Švýcarsku, Burgundsku aj. /říšské sjezdy a slavnosti, dynastické zápasy/, i mimo tzv. Svatou říši např. při mezinárodních křížáckých výpravách náboženských aj.^{2/} V Radomyšli u Strakonice, tedy na důležité středověké křižovatké cestě, je románský kostel sv.Martina strakonického typu s panskou tribunou, zřejmě kdysi spojenou dřevěným mostkem s předpokládanou románskou tvrzí nebo dvorcem západně od průčelí kostela z let těsně před nebo kolem r. 1200. Toto časové určení potvrzují i zlomky tuhovaných zásobnic a hrncovitých nádob, které byly nalezeny r. 1964 při

výzkumu hrobů na objeveném hřbitově při tomto kostele^{3/}. Celkem bylo tu objeveno přes sto pohřbů, kterýžto počet ukazuje, že tu jde o farní hřbitov pro více osad. Nad několika hrobovými jamami byly při tom zjištěny kamenné desky, vápencové, žulové nebo výjimečně i opukové hrubě opracované, a na některých z těchto desek byly negativně vtesané různé druhy značek. Z těchto desek se značkami zaujímají dvě, první s rytbou pošikem položeného šípů čili po staru střely a druhá s obrazcem šípů vlevo mířícího a na nenapjatém luku položeného. Tyto dvě figury mohou mít za určitých okolností zatím přímo nedoloženou souvislost s erbem Bavorů ze Strakonice, prvých světských držitelů Radomyšle v době nejdříve po r. 1167, kdy Bavorové darovali svá zboží na Moravě církvi, a nejpozději před r. 1211, kdy už je tento rod doložen v českém prostředí^{4/}.

Souvislosti, které jsou tu dány, vylučují domněnku, že na objevených náhrobcích bychom měli před sebou pouhou figurální výzdobnou symboliku, podle níž by byly kryly pochovaného nějakého pouhého lučištníka-sedláka. Na jeho hrob by se velká náhrobní deska sotva byla přivážela a vsazovala; pro toho by byla postačila obvyklá mohylna s dřevě-

ným křížkem. Ale pod kamenným náhrobkem nepochybně odpočívali feudálové-rytíři, šlechtičtí zemané, ne-li panští vladykové, byť i osobně anonymní bez upomínky nápisové, jakou míval vyšší klerus. Figura pouhého šípů nebo šípů vsazeného na napjatý luk byla za daných okolností určitě jejich válečným znakem, původně snad osobním, ale pak podle obyčeje dědičně rodovým. Víme, že erbovní figura byla vyšita na rytířův kabátec /waffenrock, coat of arms/ kryjící původní kroužkové brnění, a že byla vymalována po obou stranách přílby před zavedením figurálního klenotu na přílbe uzavřené /hrncové, kbelíkové aj./; erb byl též vyšit na praporec na kopí, zatím co rytířův původní válečný štít býval pro odolnost proti úderům zevně toliko ozdobně vyztužen železnými nýty a kováním. Pro umístění znaku původně nebylo prostorového orámování, takže se v nebarevném provedení, např. na pečetích /zvláště tzv. kruhových/, na mincích /dynastů používajících mincovního regálu/, na architekturách /tj. i na náhrobcích/ znaková figura kreslila, tesala, ryla apod. volně bez umělého zarámování; obrysy znakového pole byly dány přirozeným tvarem znakového předmětu zvláště u figur obecných.

Nejstarší jezdecké pečeti s heraldicky vybaveným feudálem jsou podle Galbreathových příkladů dochovány k datům počínaje rokem 1135-1136 a následujícími, a nejspíš tu nešlo o první použití dotyčných pečetidel. Ale už zase kolem r. 1145 nacházíme pečeti dobově buď okrouhlé nebo ve tvaru mandorly, na nichž je vidět rodový znak šlechtického svědka nebo kontrahenta v příslušně tvarovaném rámci, jako na rytířově praporci, kabátci či koňské pokrývce. Také dynastové stavu knížecího s mincovním právem /regálem/ začali erbem opatřovat i některé své peněžní ražby. Tak byly do kruhové plochy mincí vkomponovány znaky říšské orlice např. na denárech verdunského biskupa Jindřicha II. už z let kolem 1128 /Dbg. 124/; české věvodské orlice na znojenském denáru právě z Rakvic /RS 205, FT XIV/25/; dále štyrského markrabského pantera Otakara V. z doby kolem 1160 /Buch. II/27/; starobabenberského lva /Buch. II/25 a 26/; jakož i rakouské markrabské orlice /zlaté v modrém? Lusch. XIX a XXXIII/ Jindřicha II. Jasomirgotta z doby kolem 1165; v neposlední řadě i kráčejičího lva na českých denárech Soběslava II. /FT XVIII/6/ kolem 1175, Bedřicha /FT XVII/3 a XVIII/21/ kromě zase rozkřídlené orlice /FT XVIII/25 a 26/ z let

kolem 1180 a dalších. Jde tu stejně jako u kráčejičího tura na Soběslavových budyšínských brakteátech z let kolem 1175 o výtvarné napodobení většinou porýnských denárů buď s rozkřídleným nebo porozkřídleným císařským orlem z cášské falce už z let 990 a dalších /Dbg. 434, 289, 296, 1199 aj./ nebo s vrchnostenským křížem s kuličkou, případně s křížem berlovým a tlapatým, dále s beránkem nebo pravící Boží, s kohoutem, lilii, jelenem, trojsmyčkou a jinými náboženskými symboly, s mátou peprnou nebo kladivem se vztahem k pomístnému názvu atd. V západní Evropě se ovšem heraldické znaky v kruhovém mincovním poli penízu objevily o něco dříve, jak ukazuje dílo Engel & Serrure, *Traité de numismatique du moyen âge*, díl II. /París 1891/, např.: fig. 884 Boulogne, Eustach III. 1093-1123, lev; fig. 1017 Brabant, Gotfrid III. 1143-1190, lev; fig. 1291 Leonsko, Alfons VII. 1126-1157, lev; fig. 821 Kastilie, Alfons VIII. 1158-1214, hrad; fig. 1302 Portugalsko, Alfons I. 1112-1185, pět štítků vždy s pěti kotoučky; z jiných děl Uhry, Štěpán IV. 1162-1163, lev /Réthy č.105/; Uhry, Béla III. 1173-1196, dvojité kříž /Réthy č.112/.

Nejstarší zatím dochované heraldické náhrobní kameny v Evro-

pě jsou však nyní právě ony ob-
 jevené u románského kostela sv.
 Martina v Radomyšli u Strakoníc.
 Tím, že figury střely /šípů/ a
 zavinuté střely /luku s nasaze-
 ným šípem/, erbovní to figury
 pozdějších tzv. Benešoviců, res-
 pektive Bavorů ze Strakoníc; na
 nich jsou jen hloubkově vryty
 dobovou manýrou rovněž jen v o-
 rámování rustikálního plochého
 kvádry; nikterak jim pro dobu
 kolem 1180 neubírá na erbovním
 významu, který jim byl tehdy
 nepochybně přikládán v ovzduší
 pasování také českých a morav-
 ských panských a vladyckých syn-
 ků na rytíře; např. za císařského
 tažení do Itálie r. 1174 nebo na
 říšském sněmu mohučském r. 1184.
 Snad aby pečetím se dostalo he-
 raldicky působivějšího vzhledu,
 začaly se asi od r. 1185 zfoto-
 vovat ve tvaru štítu, do nichž
 byl majitelův znak automaticky
 vsazen do štítovitého orámování.
 Vzápětí se i do pečetí kruhových
 znaky vsazovaly do samostatného
 zarámování štítovitého. Štít se
 stal jediným nositelem znakové
 figury obecné i heroltské jakož-
 to její orámování v prostředí
 nevojenském, v provedení neba-
 revném apod.; a tento obyčej se
 vžil pro pečetí a mince z velké
 části též za účelem zabránění
 nedorozumění stran heraldického
 a nejen pouze symbolického nebo
 výzdobného poslání zobrazené fi-

gury či útvaru, ale nikoliv jako
 bezvýjimečné pravidlo. Z toho
 všeho vyplývá, že např. poro-
 zkřídlená orlice na znojenském
 denáru Konráda II. /FT XIV/25/
 představuje rytířský erb českého
 vévody, zároveň se vyvinuvší v
 rytířský znak přemyslovské dy-
 nastie, který se pak vžil jako
 atribut jejího rodového patrona
 sv. Václava, když nový znak do
 královského stavu nejdříve jen
 osobně, pak dědičně povýšené
 hlavy české dynastie; stříbrný
 lev v červeném poli, se vžíval
 podle pozdějšího, státoprávního
 chápání erbů v český znak zem-
 ský, na nějž se vázala tzv. sva-
 továclavská koruna jakožto na
 znak celostátní pro soubor všech
 korunních zemí. Tedy okolnost,
 že archeologové nečekaně obje-
 vili v Radomyšli náhrobní desky
 s nefalšovanými rytinami znakové
 figury šípů, resp. luku s šípem
 bez štítového orámování, svědčí
 právě o stáří těchto erbů, po-
 cházejících z hlediska heraldic-
 kého určitě už ze sklonku XII.
 století.

Radomyšlským objevem se zdá být
 zároveň rozřešena dosavadní zá-
 hada, čím vlastně je tzv. "zavi-
 nutá střela" české, moravské a
 hlavně polské heraldiky. Mnozí
 heraldikové se totiž už před tím
 domnívali, že to není nic jiné-
 ho, než gotickým rozvilinovým
 slohem přestylizovaný luk s po-

sazeným šípem. V ještě jednoduchém románském slohu provedená tato znaková figura z náhrobků radomyšlských jim dává plně za pravdu. Kolik takových pozdně-románských heraldických památek asi vzalo za své při zavádění nového slohu raně gotického a pozdějších přestavbách?

Poznámky:

- 1/ Václav Novotný, České dějiny I/4 /Praha 1937/, str.405-462; dále známé knihy a studie Sedláčkovy, Kolářovy, Královny aj.
- 2/ Co se týče rané heraldiky dynastie Přemyslovců, viz. Kristián Turnwald, K otázce vzniku znaku markrabství Moravského /Zprávy Oblastního muzea jihovýchodní Moravy v Gottwaldově 1966, č.1-2, str. 36-61/; dále od téhož autora: Die Anfänge des Wappenwesens von Böhmen und Mähren. Auf Grund numismatischer und sphragistischer Zeugnisse dargestellt /Der Herold, N. F., Band 7, Doppelheft 10/11, April-September 1971, s.265-303/; viz i literaturu tu citovanou. Nejstaršími památkami jsou tu zatím mince, a to nejdřív výjimečně z let kolem 1135, hojněji kol r. 1180.
- 3/ B.Nechvátal a P.Radoměřský, Výzkum mladohradištního pohřebiště v Radomyšli u Strakonice /Archeologické rozhledy, roč. XVI/1964, str.655 n. a roč.XVII/1965, str. 368 n., obr.118/.
- 4/ CDB II, s.90. O tomto rodě viz vědecky hodnotná hesla Benešovicí, Benešov, Bavorové, Strakonice aj. v Ottově slovníku naučném. Tu lze pro výstrahu pranýřovat překlad jména Bavorové ze Strakonice v cizojazyčném resumé jisté studie na Bayern aus Strakonice místo správného např. Bawor von Strakonicz či pod. jakožto příjmení a predikátu, nikoli označení národa a původu, i když to nejdříve asi bylo totožné.

Vidím lidi jako budoucí cestovatele, kteří si již skládají zavazadla. Většina z nich - až přijdou na věčnost - nebude mít v kufříku ani tolik, co by stačilo na nedělní výlet.

Claude Haughton

Hledat a najít, to je největší napětí a uspokojení, které může člověku život poskytnout.

Karel Čapek

Jan Skutil

DVĚ RODINY PÁNŮ ČERNOHORSKÝCH
Z BOSKOVIC

Mezi nejvýznamnější moravské rody středověku a raného novověku patřili páni erbu sedmizubého hřebene, Boskovicové, jejichž jedna větev se psala po druhém rodovém sídle, po Černé Hoře v okrese Blansko.

Literatura o Boskovicích je v moravské i ve středoevropské genealogické literatuře značně rozsáhlá, kromě vlastních pramenných diplomatických a heraldických i epigrafických podkladů je třeba vzít k ní patřičný zřetel, na jehož základě je nutno přistoupit k soudobému zhodnocení role této rodiny v našich národních dějinách, především v jejích nejvýraznějších představitelích.

Prvý souborný pohled na rodinu pánů z Boskovic i na její jednotlivé přední představitele přinesl již zakladatel moravské genealogie Bartoloměj Paprocký z Hlohov a z Paprocké Vůle ve svém Zrcadle slavného margkrabství Moravského /Brno 1593/^{1/} tedy v době, kdy ještě žil její poslední mužský potomek Jan Šembera Černohorský z Boskovic zesnulý dne 30.4.1597 jako nejpřednější moravský magnát pohřbený v minoritském chrámu v Brně.

Moravský filolog a historik, vysokomýtský rodák Alois Vojtěch Šembera^{2/} věnoval Boskovicům genealogicko-kulturněhistorickou monografii, která se dočkala dvojího vydání, ve třicátých a v sedmdesátých letech minulého století; tato práce je dodnes nejlepším biografií a současně i nejkompaktnější prací o jednotlivých členech rozvětvené moravské rodiny pánů sedmizubého hřebene. Černohorský rodák Josef Pilnáček zabýval se Boskovicí od svého mládí a věnoval jim pozornost v Pamětech městyse Černé Hory^{3/} i v Pamětech města Blanska^{4/}, kdežto na počátku století v rámci kompendia Vlastivědy moravské v Boskovském okrese^{5/} podal přehled držitelů boskovického panství z rodu Boskoviců i v místopisných údajích o Černé Hoře v rámci vlastivědy Blanského okresu^{6/} moravský prehistorik Jan Knies. Podstatnou pozornost Boskovicům v Dějinách Boskova^{7/} ve Vlastivědě Boskovska dal i Ladislav Hosák /1898-1972/, který je autor Historického místopisu země Moravsko-slezské /1938/, v němž na mnoha místech se setkáváme s údaji o Boskovicích. Naposledy bylo o

Boskovicích psáno v publikaci *Staral se jako poručník o děti svého bratra Oldřicha na Novém Hradě, v letech 1437-1466* zasedal Beneš často na zemském sněmu; k jeho osobě se vztahuje i místní pověst, že byl kolem r. 1440 přepaden v hustých černo-horských lesích okolo Závisti loupežníky a že učinil slib, že svého syna, vyvázne-li z nebezpečí, zasvětil církvi. K památníku postavenému na místě činu, vážou se i jiné pověsti^{11/}. V r. 1451 přestoupil Beneš Černo-horský z Boskovic pod vlivem brněn-ských Kapistránových kázání od kalicha zpět ku katolické církvi a dne 1.8.1451 veřejně na náměstí v Brně odpřisáhl své blu-dy. Jeho bratr Vaněk Letovský byl ve svém husitském vyznání pevnější a odřekl se ho až v r. 1463. Důležitý byl i poměr Be-nešův k Jiřímu z Poděbrad a z Kunštátu, jemuž byli všichni Boskovicové v 50. letech 15. stol. kladně nakloněni; v r. 1458 na-vrátil král Jiří Boskovicový hrad Vaňku Letovskému, jemuž byl po jistou dobu zastaven i Špilberk, kdežto Beneš Černo-horský z Boskovic obdržel od krále Jiřího privilegium týkající se černo-horského mýta.

Benešovi synové Jindřich, Tas, Dobeš, Beneš, Jan a Karel vynik-li v moravských politických dě-jinách a určovali jejich směr oženil s Machnou ze Šternberka,

Boskovicích psáno v publikaci *Staral se jako poručník o děti svého bratra Oldřicha na Novém Hradě, v letech 1437-1466* zasedal Beneš často na zemském sněmu; k jeho osobě se vztahuje i místní pověst, že byl kolem r. 1440 přepaden v hustých černo-horských lesích okolo Závisti loupežníky a že učinil slib, že svého syna, vyvázne-li z nebezpečí, zasvětil církvi. K památníku postavenému na místě činu, vážou se i jiné pověsti^{11/}. V r. 1451 přestoupil Beneš Černo-horský z Boskovic pod vlivem brněn-ských Kapistránových kázání od kalicha zpět ku katolické církvi a dne 1.8.1451 veřejně na náměstí v Brně odpřisáhl své blu-dy. Jeho bratr Vaněk Letovský byl ve svém husitském vyznání pevnější a odřekl se ho až v r. 1463. Důležitý byl i poměr Be-nešův k Jiřímu z Poděbrad a z Kunštátu, jemuž byli všichni Boskovicové v 50. letech 15. stol. kladně nakloněni; v r. 1458 na-vrátil král Jiří Boskovicový hrad Vaňku Letovskému, jemuž byl po jistou dobu zastaven i Špilberk, kdežto Beneš Černo-horský z Boskovic obdržel od krále Jiřího privilegium týkající se černo-horského mýta.

Benešovi synové Jindřich, Tas, Dobeš, Beneš, Jan a Karel vynik-li v moravských politických dě-jinách a určovali jejich směr oženil s Machnou ze Šternberka,

rodina - Letovská, poměr k Čechám, ke králi Jiřímu i k uherskému králi Matyášovi. Dne 23. 12. 1466 byl Jiří z Poděbrad na základě papežské buly exkomunikován z církve a čeští stavové byli papežem zbaveni poslušnosti k němu; zejména na Moravě byla papežská instrukce důsledněji prováděna a Boskovicové se stali hlavními nositeli odporu proti Jiřímu v zemi.

Tas z Boskovic je vedle svého příbuzného Ladislava z Boskovic /+1520/ linie letovické považován za druhého nejvýznamnějšího představitele Boskoviců. Studoval v Itálii v Pavii a ve Florencii, kde jej silně ovlivnili humanisté Vavřinec Vala, Theodor Gaza /+1478/, Guarini Veronský /+1460/, Poggio Braccilini /+1459/ aj., byl vysvěcen za kněze v Itálii a stal se kanovníkem olomoucké kapituly a později i proboštem chrámu sv. Petra v Brně. V r. 1457 byl zvolen olomouckým biskupem, teprve však v r. 1460 byl vratislavským biskupem Joštem z Rožmberka ve svém úřadě korunován, a to za přítomnosti krále Jiřího i celého jeho dvora. Tasův úřad je charakterizován snahou získat zpět a vyplatit zastavené statky kapituly olomoucké a posílit takto mocenské postavení olomouckého biskupství; z významných jeho stavitelských plánů sluší se

zmínit o stavbě kostela ve Vyškově. Proslul rovněž ve správě biskupství po strážce právní, i pokud jde o jeho zásahy do správy země, byl vynikající diplomat, který zprvu podporoval úzce politiku krále Jiřího, ale po papežské bule proti němu přešel na stranu jeho nepřátel a silně se exponoval pro uherského krále Matyáše; stal se předním mluvčím jednoty panské na Moravě. Stejně tak se Tas z Boskovic zasloužil i o volbu Matyášovu za krále českého v Olomouci v r. 1469. Po smrti krále Jiřího byl Tas účasten i všeho důležitého jednání mezi Matyášem a Vladislavem o Jiříkovo dědictví i jejich dohody v Olomouci v červenci 1479.

Rodina Boskoviců zasloužila se kladnou měrou o zavedení češtiny do zemských desek, bylo to za nejvyššího komorníka Václava z Boskovic, v době kdy na sněmch zasedal i biskup Tas, jenž zemřel ve Vyškově dne 25. 8. 1482. Biskupův bratr Jindřich Černo-horský získal sňatkem s Kunkou z Cimburka panství Nový Jičín na Moravě, kdežto jeho další bratři Beneš a Dobeš Černohorští z Boskovic prosluli jako diplomaté a ekonomové, Jan pak jako hlavní odpůrce Jiřího na Moravě.

Dobeš z Boskovic byl své doby vynikající válečník na straně

krále Matyáše a zúčastnil se především jeho operací v Rakousích proti císaři Fridrichovi, v r. 1485 přičinil se ponejvíce o to, že byla Vídeň dobyta pro Matyáše. V tomto roce však nastala změna politické orientace Boskoviců, a Dobeš přešel na stranu císaře Fridricha, stal se jeho vrchním velitelem.

Ke změně politických názorů u Boskoviců došlo z toho důvodu, že Matyáš dal ve Vídni popravít Jaroslava z Boskovic, nejvyššího kancléře království českého, syna Václava z Boskovic a bratra Václava, Albrechta a Ladislava z Boskovic, proto, že měl za to, že Jaroslav při dobývání hradu Ebersdorfu usiloval o atentát na něho. Soudobá legenda vypráví o jiné, o erotické motivaci, ale též o ekonomických záměrech Matyášových, aby měl důvod vydírat nebo zbavit se významného moravského politického představitel.

Od té doby stali se Boskovicové hlavními protivníky Matyášovými v zemi. Dobeš však zemřel v r. 1493 ve Vídni a byl pohřben v minoritském chrámu v Brně. Zasloužil se spolu se svým bratrem Benešem o renovaci Nového hradu u Blanska a oba prosluli rovněž jako podporovatelé literatury. Z jejich popudu byla přeložena v Bořitově u Černé Hory Česká kronika Eneáše Sylvia Piccolo-

miniho, pozdějšího papeže Pia II.^{12/} Autorem překladu byl bořitovský farář Jan Húska, kanovník brněnský a arcikněz.

Byl-li Dobeš orientován kromě diplomacie především na vojenství, jeho bratr Beneš byl spíše ekonomickým vladařem bratrských statků pánů Černohorských. Byl spoludržitelem Hukvald a měl v důsledku této skutečnosti vliv i na dějiny Ostravy. Byl jedním z pánů, kteří zasedávali neobyčejně dlouhou dobu na zemském brněnském i olomouckém sněmu a patřil k nejpřednějším z členů panské rady.

Beneš II. Černohorský z Boskovic byl jediný ze svých bratří, který zanechal mužské potomky, přesto však i tato linie rodu vymírá.

Jiná rodina Černohorských z Boskovic je větev bučovicko-trnávecká v 16. stol. odvozená od větve letovické. Jde o dva syny Václava Bučovického z Boskovic, nejvyššího sudího markrabství moravského, který byl dvakrát ženat: jeho prvou ženou byla Anna Puchomířská z Ojnic, druhou Mariána Žabkovna z Limberku.

V dějinách Černé Hory proslul nejvíce Albrecht Černohorský z Boskovic, nejvyšší komorník markrabství moravského, který se zasloužil o rozvoj iluminátorského umění v zemských deskách moravských^{13/} i jako ob-

novitel černohorského zámku; byl bohatý podporovatel výtvarného umění, vynikající hospodář a organizátor, dokonalý znalec práva, jemuž se dostalo znamenitého ocenění již od B.Paprockého. V r. 1562 byl zvolen zemským podkomořím, v r. 1564 nejvyšším zemským sudím a v r. 1567 nejvyšším komorníkem markrabství Moravského. V r. 1561 dal obnovit černohorský hrad v zámek, jak o tom dodnes lze číst na portálu hlavního vchodu, týž se zasloužil i o obnovu farního kostela v Bořitově. Prostřednictvím své choti Boziny byl zpřiznán s pány z Lipého, svoje panství odkázal svému mladšímu bratru Janu Šemberovi z Boskovic; zemřel na Úsově dne 7.8. 1572.

Povahově rozdílný svého bratra Albrechta byl Jan Šembera z Boskovic, poslední z Boskoviců. Již A.V.Šembera /cit.spis str. 117/ přirovnával jeho osudy k Petru Vokovi z Rožmberka; o jeho životě se zachovalo rovněž mnoho soudobých vyprávění rázu folklórního, např. o obelstění minoritského kláštera o dědictví po Boskovicích, nebo vyprávění o čertu, který odnášel jeho duši do jeskyň Moravského krasu apod. Jisté je, že ve svém životě byl

znám Jan Šembera Boskovický řadou svých soubojů, milostnými dobrodružstvími i častými nemocemi. Skutečností však zůstává, že patřil mezi nejbohatší moravské magnáty své doby, a že po jeho smrti statky Černohorských z Boskovic přecházejí na Lichtenštejny, neboť Šemberovy dvě dcery Anna Marie a Kateřina se provdaly za dva bratry, za Karla a za Maxmiliána z Lichtenštejnu, kteří se takto stali dědici jedné z nejvýznamnějších moravských rodin.

Bylo to dne 30.4.1597, kdy vymírají Boskovicové jako čtvrtý ze základních panských rodů moravských: páni z Kravař vymřeli v r. 1466, páni z Cimburka v r. 1502, moravská větev Šternberků okolo r. 1516.

Na zlomu 16.stol. a 17.věku vymírají i Lomničtí, i když jejich potomci přežívají biologicky i po meči dodnes, ve víru třicetileté války se ztrácejí jak Pernštejnové /1631/, tak i páni z Kunštátu /1647/, v druhé polovině 17. stol. i páni z Lipé /1683/.

Odchod Boskoviců jakoby symbolicky označoval novou dobu, dobu počátků těžkých bojů a změn ve státě českém, změnu stejně tak symbolickou jako byla v Čechách odchodem slavných Rožmberků.

Poznámky:

1. Edici textu B.Paprockého z Hlohól o pánech z Bosko-

- vic jsem přinesl v publikaci Boskovice v dějinách, 1970, str. 22-40.
2. Alois Vojtěch Šembera, Páni z Boskovic a potomní držitelé hradu Boskovického na Moravě. Vídeň 1870, 208 str. Prvé vydání knihy znělo: Historie pánů z Bozkovic a hradu Bozkowa w Morawě. Brno 1836, 152 str.
 3. Josef Pilnáček, Paměti městyse Černé Hory. Černá Hora 1926, 504 str.
 4. Josef Pilnáček, Paměti města Blanska a okolních hradů. Blansko 1927, 468 str.
 5. Jan Knies, Vlastivěda moravská. II.Místopis. Boskovský okres. Brno 1904.
 6. Jan Knies, Vlastivěda moravská II. Místopis. Blanský okres. Brno 1902.
 7. Ladislav Hosák, Dějiny Boskovska. I-III. 1931-1936.
 8. Lad.Hosák, Počátky dějin Boskovic-Boskovice v husitském revolučním hnutí. Boskovice v dějinách. 1969, str.3-11.
 9. Boskovické listiny a listy. Boskovice 1972; 84 str.srov. zejména str.26 a n.
 10. Dějiny Ostravy. Ostrava 1967 - práce L.Hosáka zde na str. 63-150.
 11. Josef Pilnáček, l.c.sub č.3, str.45.
 12. Jan Skutil, Moravský Bořitov /okr.Blansko/ v historii českých překladů Eneovy České historie. ČSPSČ 59, 1961, str.217-220.
 13. Libuše Urbánková, Albrecht Černoohorský z Boskovic - podporovatel renesanční literatury a malířského umění na Moravě. Příspěvky ke st. literatuře na Moravě III, Blansko 1967-1968, str.27-28.
-

NAŠE ROVY

Dne 23.října 1973 zemřel náhle člen GHSP Antonín Selner, pěstitel ovoce v Jenčicích na Litoměřicku /nar. 2.1.1903/, jeden z potomků chodského rebela, dnes rozešlých snad do celého světa. Je možné, že Selnerové byli německého původu a že přišli do Čech z Bavorska. Alespoň v Genealogii H. Hermanna /str.373-4/

se zesnulý dočetl, že "Gerhard a Hansen Selner erlangten d.d. Neustadt am 15.September 1487 einen Wappenbrief. Linien dieses Geschlechtes verbreiteten sich auch nach Böhmen, woselbst selbe zur Zeit noch blühen." Na české straně hranic je však o Selnech zmínka až v r. 1580, kdy prodali spáleniště své usedlosti

v Nemanicích při bavorské hranici a usídlili se v Újezdě na usedlosti dodnes tu stojící. Ke dni 10. ledna 1678 stojí zapsáno v nejstarší matrice klenečské, že "sepelivi honestum virum ex Augest vulgo Stwerak, annorum aetatis fuere 70". Podle toho narodil se předek Selnerů zvaný Štverák r. 1608, a od něho táhne se až po syny zesnulého deset generací chodských rychářů, konšelů a velmi vážených sousedů, braných za svědky při nejrůznějších příležitostech. Za první světové války čtyři bratři Selnerové byli účastníky odboje a ve druhé prošli Selnerové koncentračním táborem. Rodokmen Selnerů - Štveráků, kterážto podvojnost existuje dodnes, vypracoval V. Sladký, učitel v Klenčích, který také tento rodokmen publikoval spolu s rodokme-

ny Sladkých - Kozinů a Hrubých, protože tyto tři rody byly vzájemně spřízněny. Onen prapředek Štverák měl syna Jana, narozeného roku 1636, který jako konšel chodské obce měl hlavní po-

díl v chodské rebelii. Přečtěme si, co o tom napsal zesnulý do Rudého práva dne 7.8.1966:

"Marně svolával Lomikar vedoucí obcí na zámek a vynucoval poslušnost. Ohnisko odporu se soustřeďovalo na újezdské rychtě. Proto také správce Koš, když se svou ozbrojenou družinou přijel do Oujezda, aby zabavil písemnosti utvrzující Chody v odporu, byl Janem Selnerem stržen s koně a pronásledován až do Domažlic. Tak píše purkrabí Koš místodržícím 20.6.1963. Spasil se prý jen bystrým útekem, jinak mu hrozili zabitím.

To byl signál ke vzpouře. Proto byl již 11.7.1693 v Plzni uvězněn Štverák. Komísaři roztrídili viníky do tří skupin. V první skupině byli uvedeni tři "arcisvědčové", popouzeči a neustálí buřiči" - Jan Selner řečený Štverák, Kryštof Hrubý, rychtář draženovský a Jan Sladký, kteří měli být odsouzeni všichni k smrti na místě činu.

Až v září r. 1695 byl vynesena definitivní rozsudek císařův.

Vojsko pana Hory z Ocelovic mezitím vzpouru potlačilo. Ze tří hlavních viníků měl být v Plzni oběšen jen ten, jenž bude v Praze uznán nejvíce vinným. Ostatní dva mají být odsouzeni na 10 let k nucené práci v železech na šancích pevnosti Komárna. V podzemí pražské věže novoměstské

zemřel Kryštof Hrubý. Zbývalo rozhodnout mezi Štverákem a Kozinou. Rozhodli-li nyní komisaři v neprospěch Kozinův proti svému vlastnímu návrhu z února 1695, v němž uvedli na prvním místě Štveráka, nutno v tom spatřovat opět vliv Lamingerův.

Na prvním místě uvedli prý v tomto návrhu Jana Selnera proto, že skutečně vložil ruku na Lamingerova purkrabího, což mohlo mít v dané situaci nejvážnější následky. Na druhém místě navrhli trest smrti pro Hrubého, jenž je však nyní mrtev. Kozinu zařadili ve svém návrhu na třetí místo. Je tedy nyní třeba uvážit rozdíl viny mezi těmito oběma. To nám říká císařský reskript z 9.9.1695 a Lamingerův dopis místodržícím z 3.10.1695. Zdání komise dopadlo přesně podle přání Lamingera a místodržící je také v plném rozsahu schválili. V dohodě s Lamingerem ustanovili krajší hejtmaně popravu na den 28.11.1695.

Vnucuje se otázka, proč Laminger prosadil utracení Koziny proti více se provinivšímu Selnerovi? V této otázce nám pomůže

šarvátká Lomikarových pacholků, kteří káceli Kozinovu hraniční lípu. Trhanovský zámek se nachází blízko zmíněných pozemků a dodnes se říká Na kozinovské louce hřbitovu, od kterého bys kamenem dohodil k zámku, rovněž postaveném na "selském". Popravou Koziny získal Lomikar větší "životní prostor". Již tehdy prováděl smutně proslulou "geopolitiku". Zde vznikla pověst o nevinné smrti Koziny. Obdobně tu přichází v platnost rčení římského senátora před soudem, který prohlásil: "Béda, můj majetek mě pronásleduje".

Náš rebel Štverák se vrátil z nucených prací s podlomeným zdravím. Jeho syn Bartoloměj se oženil s Kateřinou Hrubou a měli mezi jinými dětmi též Bartoloměje, který se oženil s Dorotkou Sladkou. Tak se tyto tři hlavní rody spojily krví. Matriky vydávají svědectví o jejich potomcích, z nichž někteří odešli do světa. Stali se horníky, z nichž mnozí fáráli na šachtách v Porýní, Vestfálsku, Holandsku, Belgii a severní Francii."

S.A.

zanedlouho, ač se to zdá neuvěřitelné, tomu bude již rok, co řady brněnských členů GHSP i rodinu opustil zcela nečekaně, uprostřed rozmachu duševních sil

RNDr. O T A K Ā R Š L A M P A
CSc., docent katedry geografie
Přírodovědecké fakulty UJEP v
Brně.

Narodil se dne 4.9.1929 ve Frýd-

ku-Místku na moravsko-slezském pomezí, vystudoval a usadil se v Brně. Práci na zdejší přírodovědecké fakultě zasvětil více než 20 let svého života. Jeho vědecká práce zaměřená zejména na oblast ekonomické geografie byla zhodnocena získáním hodnosti kandidáta věd a později titulem docenta.

Již od mládí projevoval zájem o historii a minulost vlastního rodu ho často přiváděl do archivů a knihoven, kde obracel svou pozornost ke starým foliantům, poskytujícím dnešnímu člověku

tak hluboký zdroj poznání o jeho předcích. Jeho uvědomělý a cílevědomý zájem o rodopisnou práci ho přivedl na podzim roku 1972, jako jednoho z prvních členů, do řad právě vzniklé brněnské pobočky GHS.

Než stačil splnit svůj slib, že poučí brněnské členy o bohatých zkušenostech ze své práce, zemřel náhle 28.dubna 1973. Odešel tak z našich řad člověk, jehož osobě i práci by chtěla brněnská pobočka GHSP zachovat vždy čestnou památku.

Jiří Plichta

PAMÁTKY JUDr. MILOŠE ŠPAČKA

Dne 31.12.1973 zesnul v Brně člen výboru Genealogické a heraldické společnosti v Praze - místní pobočky v Brně, JUDr. Miloš Špaček, rodák z Přerova /nar.28.3.1910/.

Zesnulý studoval na přerovském gymnasiu a na brněnské právnické fakultě, na níž dosáhl doktorátu práv, načež po presenční vojenské službě nastoupil státní službu v Novém Jičíně; od podzimu 1938 byl jeho život trvale spojen s Brnem, kde se zejména po r. 1945 úspěšně podílel na znovuvybudování aparátu státní správy. Přes dvacet let působil jako redaktor Lidové demokracie a na poli žurnalistiky si získal

velké zásluhy, zejména ve zpravodajství.

Špačkovu hlavní práci nutno však vidět v jeho nanejvýš zanícené a cílevědomé činnosti v Akademickém pěveckém spolku Moravan, který v r. 1931 spolu s prof. Josefem Veselkou zakládal. V r.1945 byl zvolen předsedou této významné brněnské kulturní hudební organizace, jejíž organizační stránku pečlivě zajišťoval. Ku konci svého života od r. 1968 byl však již jen čestným předsedou Moravana, neboť musel aktivní práci pro chorobu ukončit. Poslední rozloučení s doktorem Špačkem se konalo dne 8.ledna 1974 v chrámu na Starém Brně na

Mendlově náměstí za přítomnosti zástupců Moravana, brněnské i pražské redakce LD a podniku LD - Vyšehrad a všech členů výboru místní brněnské pobočky GHSP. Akademické pěvecké sdružení Moravan naposled zesnulému zazpívalo a Moravské kvarteto zahrálo část z kvarteta B.Smetany, Z mého života.

V dr.Špačkovi odešel dobrý člověk a kamarád, skvělý organizátor jemný umělec, jehož zájmem mimo jiné bylo i bádání genealogické. Dostal se k němu od studia vlastního rodu Špačků v Přerově, pro který sestavil pečlivý rozrod i kruhovou tabulku. V GH

Listech publikoval významnou stať "Z krypt přerovských kostelů" /č.19, září 1972, str.2-7/ a v brněnské pobočce při členské schůzi dne 15.5.1973 proslavil přednášku na téma "Zkušenosti a poznatky získané při rodopisném bádání po rodu Špačků", jež je přehledně zachycena v našem časopise /č.24, říjen 1973, str.33-34/. Ve výboru brněnské pobočky zastával zesnulý funkci zapisovatele. Úmrtí dra Špačka bylo vzpomenu na členské schůzi brněnské pobočky dne 15.1.1974.

Jan Skutil

V pátek dne 18. ledna 1974 zemřel, zaskočen kratší zákeřnou chorobou, kolega VLASTIMIL KUKLÍNEK, člen brněnské pobočky Genealogicko-heraldické společnosti, která v něm ztratila jednoho z nejvýznamnějších regionálních vlastivědných badatelů.

Narodil se před šedesáti lety, dne 17. září 1913 v Brně - v městě, kde prožil celý svůj bohatý život a kterému věnoval ve společenské, politické i vlastivědné práci veškeré své síly duševní i fyzické. Svou vysokou politickou i společenskou angažovanost prokazoval dlouhá léta, jak v odpovědné funkci poslance - člena rady Obvodního národního výboru Brno IV., tak řadou zastávaných funkcí v jiných celospolečenských organizacích. Jeho práce na tomto poli byla oceněna propůjčením několika vyznamenání.

HLuboký a opravdový zájem o kulturní památky a jejich uchování, o naše hrady a zámky i o široce pojímanou práci rodopisnou ho přivedl do řad členů GHS hned po ustanovení brněnské pobočky. Jako vynikající znalec hradů a zámků i jiných kulturních památek neměl mezi námi konkurenta. Jako zanícený badatel - historik obracel svou pozornost především k minulosti historické i zcela nedávné své rodné čtvrti (dříve samostatné obci) Židenicím i čtvrtím sousedním.

Souhrn své práce o regionální historii těchto městských čtvrtí uložil do publikace "750 let obcí Židenic, Černovic a Zábřovic", vydané v Brně v roce 1960.

Další práci - široce koncipovanou Kroniku rodu Kuklínků, zachycující nejen vztahy rodinné, ale zejména události veřejné a společenské včetně záznamů o mizejících řemeslech a technologii židenických řemeslníků k tomu jej vedlo jeho původní povolání krejčího o sociálním rozvrstvení obyvatelstva v různých obdobích atd., po předcházejícím důkladném sběru podkladů a materiálů už, žel, nedokončil.

Brněnská pobočka ztratila člena, který se sám těšil, jak nyní, po nastoupení důchodu, využije více volného času právě k práci v našich řadách. Odešel, žel, příliš brzo - dříve než stačil naplnit svůj slib - pomoci nám svými zkušenostmi i vědomostmi. Celá Společnost v kolegovi Kuklínkovi ztratila vzácného člověka, zapáleného čistým socialistickým vlastenectvím.

Dr. Plichta

Čest jeho památce!

Dne 12. prosince 1973 zemřel po velmi plodném životě v Lošanech u Kolína významný rodopisec Jaroslav Procházka. Z jeho pera vyšly 3 knihy: *Z rodného kraje*, *Sestupme ke kořenům* a *Kranksá Polních Voděrpad*. Z nich zejména regionální rodopisné dílo "Z rodného kraje" je pro začínající rodopisce velmi dobrým vzorem.

LITERATURA

K článku: Polišenský - Genealogie

Pro další studium doporučujeme tuto nejnovější literaturu:

Handbuch der Genealogie. Für den Herald, Verein für Heraldik, Genealogie und verwandte Wissenschaften zu Berlin unter Beteiligung zahlreicher Mitarbeiter bearbeitet und herausgegeben von Eckart Henning und Wolfgang Ribbe. - Neustadt a. d. Aisch (BRD), Verlag Degener & Co. 1972. XV, 304 s. a obraz. příl. 25,- DM.

DURYE, Pierre: La généalogie. 3eme édition mise a jour. - Paris. Presses Universitaires de France 1971. 128 s. - Coll. "Que sais-je?" no 917. Kčs 24,-

Redakce GH-Listů

NEUMANN, Johann: Tschechische Familiennamen in Wien. - Wien, A. Holzhausen 1972. 269 s. - Kniha zpracovává více než 14.300 rodových jmen českého původu, jejichž nositeli je ve Vídni asi 198.000 osob. Během její přípravy musel autor překonávat velké obtíže, dané germanisační proměnou původních českých forem a viditelné na různém způsobu poněmčení na př. jména Sindelář. Vedle ztráty diakritických znamének a tím vzniku formy Sindelar uplatňuje se i forma Schindelarz, v níž je z části zachován původní český spřežkový pravopis (podobně Girowetz, Wlczek) a konečně i forma Schindelmacher, představující úplný překlad jména. Kromě zjištění původních tvarů českých jmen podává autor také jejich německý výklad a užívá k tomu účelu několika českých a německých antroponomastických děl; leč tu někde nestačí postihnout české iméno v jeho pravě významové nuanci.

VJS.

Curt Eugen Tarnowski, Die Tarnovsky und Trnavsky in der Herrschaft Plumenu in Mähren im 16. und 17. Jahrhundert. Deutsches Familienarchiv Bd. 59. Neustadt (Aisch) 1973.

Památce prof. dra Lad. Hosáka, DrSc., který po mnohá léta s Dr. Tarnowským spolupracoval na genealogických rešerších o rodině Tarnovských a Trnavských na Moravě, je věnována studie vztahující se k moravské genealogii 16. a 17. stol. Dánský lékař, po předcích pocházející z Moravy, vzpomíná úvodem na rodinnou tradici, na jejímž základě začal se zabývat studiem svého rodu od r. 1929 zprvu na Vyškovsku, později na celé Moravě. Autor líčí svoje setkání v Opatovicích u Vyškova se 78letým starostou Travníčkem, jehož matka pocházela z rodiny Trnavských, a dále s Václavem Trnavským v Dědicích (nyní Vyškov il Dědice), jehož pradědeček se dožil v r. 1906 91 let a který přiznal, že rodina Trnavských pochází z bývalého ruského Polska a že jde o rodinu šlechtickou. Tento Jan Trnavský byl mladší bratr autorova pradědečka. C. E. Tarnowski zaznamenává i informace jiných svých příbuzných ze dvacátých let na Vyškovsku (např. z Nosálovic, z Pustuměře apod.). Rodinná tradice vyprávěla také o tom, že předkové Tarnavských - Trnavských přišli na Moravu před 300 lety.

Škodou jistě je, že se nezachovalo vše z velké bedny autorova pradědečka Bartoloměje Trnavského (zemř. 1882 ve věku 72 let); z jeho dokumentů se dochovala jediná knížka "Rechenschaftsbuch", v níž byla zmínka o matce a o sestře držitelové. Autoru práce se po namáhavých rešerších v matrikách podařilo zjistit pradědečka svého pradědečka Bartoloměje, a to Matyáše, který v r. 1716 jako syn v Opatovicích u Vyškova zesnulého Jana Trnavského uzavřel snatek a zemřel v r. 1763 ve věku 74 let. - Dále vypráví autor o svém setkání v r. 1946 s prof. Hosákem, který autora orientoval na možnost původu této rodiny Trnavských od jednoho ze dvou bratří Valentína a Petra Tarnovských, Tarnavských, kteří žili ve druhé polovině 16. stol. na panství plumlovském, než se rozšířilo Tarnavského studium téměř na celou Moravu, kterou od této doby každého roku pravidelně navštěvuje. Josef Pilnáček upozornil C. E. Tarnavského na Františka Trnavského z Trnavy, který v r. 1589 držel Řečkovice u Brna. C. E. Tarnavský líčí dále podrobněji osudy Valentína Tarnavského a Petra Tarnavského z Tarnůvky (str. 221 až 223). Zejména Petr byl v 16. stol. významná postava; byl v přátelských stycích s

olomouckým biskupem Stanislavem Pavlovským; o obou píše i B. Paprocký z Hlohov; v r. 1569 potvrdil polský král na sněmu v Lublinu, že oba bratři jsou šlechtici.

C. E. Tarnowski upozorňuje dále (str. 225) na Jana Tarnowského (+1598) z Olomouce, na Martina Tarnowského z Tarnovky, který žil v Kostelci aj.

Další bádání C. E. Tarnowského vede do Boskovic, kde byla tato rodina zastoupena Jiřím z Trnávky (+1596).

Uvedená práce C. E. Tarnowského je vlastně životní zpovědi genealoga, pracujícího s velkým zájmem o rodu svých předků, žijících v cizí zemi. Je ukázkou usilovné a nadšené práce, která po metodické stránce ukazuje, kterými metodami může genealog v dnešní době pracovat a co může objevit. Autor spojuje metodu folklórní s archívní - využití domácí tradice je doplněno archívním studiem. Výsledky Tarnowského práce jsou cenné pro demografii i pro sociologii - ukazují, jak může rodina přejít z jedné země do druhé, usadit se v ní, splynout s ní a přitom si zachovat živou tradici. Pro další studium rodiny zbývá zjistit vzájemné genealogické spojitosti mezi Tarnovskými ze 16. stol. a Trnavskými z počátku 18. stol. Tímto spojovacím článkem by skutečně mohla být oblast Boskovička. Dále zbývá vysvětlit ještě sociologickou stránku vzájemných vazeb, potvrdit tradici materiálem z heuristických rešerší, a to zejména pro století 17., které je zatím doloženo jen doklady z Prostějovska (str. 225). I otázka filologická je při genealogii této rodiny, jež prošla několika jazykovými prostředími, nesmírně závažná; antroponymické skladbě příjmení ve srovnání se všemi dokumenty archívními bude třeba věnovat další pozornost.

Práce, důležitá metodicky, je vzácný přínos i pro etiku genealogického studia; patříjí jí v demonstraci mezinárodních zřetelů osídlovacích, pro něž může genetika přinést poznatky zásadní. V tom je průkopnický čin Tarnowského v občanském i ve feudálním rodopisectví.

Jan Skutil

POZNÁMKY BADATELŮM

Autoru článku "Kladrubští hřebčineční úředníci" z 18. čísla GH-Listů (červenec 1972) došla koncem roku 1972 zpráva z Městského archivu v Týnci n. Labem (Marie Menclová), pobočky OA Kolín, že jsou v jejich materiálech zmínky o předchůdcích v článku uvedených hřebčinečnických úřednících. Ze čtyř uváděných dokumentů je vidět, že se v 17. století emeritní úředníci rádi uchýlovali na odpočinek do Kladrubám blízkého města Týnce nad Labem. Viz též rodina Milhernova, o níž bylo psáno v článku.

Podle uvedených zápisů maštalíř kladrubské obory Melichar Afi (písař jej později píše někde Affigie) kupoval v roce 1600 domek v Týnci, aby zde trávil emeritní odpočinek s manželkou. Správce pardubického panství Valentin Žalud toho roku podával zprávu o odepření zápisu na dům přesto, že dům byl již koupen a přesto, že Afiho se zastává Rudolf Breytenpach Studmister kladrubské obory (RŠ - 2 Týnec n. Labem). Podle jiných poznatků, např. z přípisu z r. 1593, kdy česká komora radí hejtmanovi panství chlumeckého, aby "pro zachování přízně" uhradil kladrubskému hřebčínu náklady za odchov klisen, jak tamější šutmistr žádal, a dále se nevpíral, se dá usuzovat na velkou váhu kladrubského hřebčineckého mistra u pražského královského dvora. Proto pokusy hejtmánů (jak chlumeckého, tak pardubického) zasahovat do správy císařského hřebčína i přesto, že hřebčín byl již při založení vynat komorou z vlivu hejtmánů, musely vždy ztroskotat.

10. března 1600 podával ve prospěch Afiho J. M. C. Studmistr kladrubské obory Rudolf Breytenpach žádost o povolení koupě domku k radě komory České (RŠ - 3 Týnec nad Labem; z SÚAr zn. SMĚ T-104/2 "Bürgerliche Angelegenheiten u. Verlassenschaften in der Stadt Elbeteinitz 1584"). Přes Žaludův odpor stal se Melichar Afi sousedem města, protože je uveden v kšaftu mlynáře Šusterky (r. 1625 archiv Týnec/L) mezi sousedy, za kterými měl tento mlynář pohledávky.

I Breytenbach se usadil na odpočinek v Týnci nad Labem. Možno tak soudit ze svatební smlouvy z r. 1623 (Ml - fol. 101 Týnec/L.) Matěje Fijalky z Krakovan s Annou Marií, pozůstalým sirotkem po dobré paměti Rudolfu Breytenbachovi z Rozenálu, někdy týneckým spolu-sousedem. Mezi svědky byl p. Václav Rentalský z Rentalu, majitel "Hradu" a "Panského domu" s výsadní hospodou na náměstí v Týnci.

Autor článku ještě doplňuje tuto "Poznámku" zmínkami o Kladrubech v protokolu vyšlé korespondence kanceláře českých direktorů z let 1618 a 1619 (Sborník arch. min. vnitra, sv. VII) kde pod číslem 2005 ze Septembra 1619 stojí: Psaní šturemistrů do vohory kladrubské o vydání 4 hřebců panu Radslavovi z Vchynic, a pod číslem 2006 ze Septembra 1619: Témuž, aby především 12 nejlepších hřebců pro budoucího krále (rozuměj Fridricha Falckého) vybral.
vG

RŮZNÉ

VÝSTAVA UMĚNÍ A VĚDA V DOKUMENTECH STÁTNÍHO ARCHÍVU V BRNĚ

Dne 31. 1. 1974 byla v Muzeu dělnického hnutí v Brně slavnostně otevřena výstava uvedeného názvu, která obsahuje výběr nejvýstižnějších dokladů ze Státního archívu v Brně od 12. stol. do přítomnosti. Z heraldického a genealogického materiálu návštěvníka upoutají především barevné fotoreprodukce titulních stran jednotlivých knih zemských desek moravských s překrásně provedenými erby všech moravských zemských nejvyšších komorníků, z nichž vzpomínáme např. Vanka z Boskovic, Ladislava z Boskovic, Kryštofa z Boskovic nebo Jana z Lomnice aj. Výstavu zahájil jménem archívni správy ministerstva vnitra ČSR dr. Jar. Chárouš, za Státní archív v Brně promluvil řed. dr. Vl. Voldán CSc a dr. L. Urbánková; výstavou návštěvníky v den vernisáže prováděl Ant. Ševčík.

Jan Skutil

Vídeňští Češi slavili letos 100 let trvání svého "Národního domu" (Turnergasse, XV. Bk., Wien). Byl mnozí příslušníci české menšiny vídeňské byli repatriováni v r. 1945, jejich archív zůstal na místě. Tu upozornuji především na archív spolku "Komenský", týkající se českého školství, z kterého může badatel-genealog vytěžit mnoho zajímavého. Nemožno ani podceňit existenci knihovny (70 tisíc svazků), která soustřeďuje vše o vídeňském menšinovém životě. - Vedle této instituce je možno při pátrání ve Vádní použít výhodně tzv. Adressbücher von Wien (vychází episodicky od r. 1947) nebo obrátit se na některé instituce státní, jimiž jsou např. Gratial Registratur des österreichischen Bundeskanzleramtes (Hauptstr. 140, Wien-III Bk.) nebo Adressarchiv des Ministerium des Innern (Ballhausplatz 1, Wien, I. Bk.)
Poznámka redakce: Při korespondenci do Vídně užívejte poštovní směrovací číslo: 1200-Wien.
IKJŠ

Dříve Stavovské, nyní Tylovo divadlo je po generálních opravách Budova tohoto divadla zahájila svou činnost 21. dubna 1783 Lessingovou tragedií "Emilia Galotti". Divadlo bylo nazváno Nosticovo, protože stoupence osvícenské generace, nejvyšší český purkrabí hrabě F. A. Nostic - Rieneck se přičinil o to, aby na místě, kde stála pomocná divadelní scéna v Kotcích vzniklo toto stabilní divadlo. Bylo to období úspěchu Mozartova genia. Již roku 1782 v divadle v Kotcích předvedl Mozart pražskému obecenstvu svůj "Únos se Serailu", a po čtyřech letech "Figarovu svatbu". Dne 29. října 1787 měla zde premiéru Mozartova opera "Don Giovanni" a 6. září 1791 byla u příležitosti korunovace Leopolda II. předvedena premiéra Mozartovy opery "La clemenza di Tito". Tím, že divadlo přečkalo 190 let svého trvání, stalo se památkou Mozartovy slávy, protože je nyní již jediným divadlem na světě, kde Mozartova díla byla za jeho života předvedena. Pod jménem Stavovské divadlo uvedlo divadlo roku 1834 původní premiéru Tylovy hry "Fidlovačka", takže nynější název Tylova divadla vznikl podle této události. Přebudování divadla na nynější podobu pochází z let 1881 - 1882, kdy bylo vytvořeno jeviště, některé další přístavky a doplněny vnější balkóny. Přední polovina hlediště byla vybavena pro nižší šlechtu sedadly s vysokými vyřezávanými opěradly s propletením. Interiér Stavovského divadla se řídil totiž společenským stavem stálých majitelů loží a míst.
v G.

GH - LISTY

Listy Genealogické a heraldické společnosti v Praze

Vycházejí ve volných lhotách pro interní potřebu členů společnosti

Řídí odpovědný redaktor Dr Vlad.J.Sedlák, Praha 5, Ostrovského 29 s redakční radou: Dr Ing. V.Elznic, Ing. V.Genttner, Ing. J.Musil, Dr V.Palivec, J.Prusík,